

Növénytani értekezéslet 1894
április 11-ikén.

1. Filarszky Nándor »*Adatok Budapest flórájához*« czímen először általában néhány növényföldrajzi fogalomról és definícióról szól s ezek kapcsán említi, hogy Budapest környékében tett kirándulásain nemcsak arra volt tekintettel, hogy mily növényfajokat gyűjtson, hanem s főleg arra, hogy miért érdekes egyik vagy másik növény lokális flóránkban, terjedésére nézve és egyáltalában növénygeografiai szempontból tekintve. (L. egész terjedelmében a Pótfüzetek XXIX—XXX. füzet 117. lapján.)

Borbás Vincze nagyon czélszerűnek s egyszersmind szükségesnek tartja a vidék vagy a haza flórája alkotó elemeinek a jelzett irányban való szétválasztását és megkülönböztetését, sőt még tovább is kell menni, ki kell jelölünk, melyek a mediterrán, pusztai és más ilyféle polgárok, mert csak így érthetjük meg annak a tarkaságnak keletkezését, a mely valamely flóraterritum a növények vándorlásából és életküzdelméből támadt. Az egyes növényre megjegyzi, hogy az *Epipactis rubiginosa* a pusztapeszéri homokon is terem (Richter L.), a *Hippophaë* vagyis ezüsttövis a vidéken (Új-Pest, Békás-Megyér) ültetett, a *Hippuris* Budán természetes polgárnak tekinthető, mert a kéthelyi mocsarakban is nő, a *Medicago Arabica*-t 1889-ben legelőször Mendlik Blanka kisasszony gyűjtötte a római fürdő táján, Borbás határozta meg (Pótf. XIII. 9, 15. l.); még 1893. őszén is volt ott; a *Nycandra* és *Chenopodium Botrys* nemcsak a Procopp-féle magból terjed, hanem Borbás már 1879-ben is látta a Rákoson, több helyen. Valamely vidéken, a főváros körül is, természetes úton is folyik a növények bevándorlása. A magvak elszórásával megnehezítjük vagy megsemmisítjük a bevándorlás okainak fürkészését, s megtörténhetik, hogy majd az igazi bevándorolt növényre is ráfogják, hogy az Procopp-féle magból kelt.

Filarszky a *Hippuris*-t csak meg-honosodott növénynek, nem pedig természetes polgárnak tarthatja Budapest lokális flórájában, mivel ezen Magyarországon egyáltalán ritka növényt környékünkön még senki sem találta. Hogy a *Nycandra* és *Chenopodium Botrys* nemcsak a Procopp-féle magból terjed, nem czáfolja ugyan meg, de felemlíti, hogy Procopp régóta, még 1879 előtt is szórt el különböző magvakat a Rákos mezején; különben nem helyeselheti Borbás azon állítását sem, hogy a magvak elszórásával a bevándorlás okainak fürkészése megnehezítettnek, vagy épen megsemmisítettnek; mert kellő kutatással e pontos megfigyeléssel ezután is lehetséges e bevándorolt növényekre ráismerni, és ezeket össze nem cserélni a Procopp vagy bárki elvetette növényekkel.

2. Alföldi Flatt Károly: »*Egy elfelejtett multszászadbeli magyar botanikusról*« czímen irodalom-történeti tanulmányt írt Veszelszki Antal-ról, a melyet Simonkai Lajos terjesztett elő. (Egész terjedelmében l. a Pótfüzetek XXIX—XXX. füzet a 133. lap.)

Flatt tanulmánya az előterjesztőt is arra készítette, hogy Veszelszki Antal-nak fő botanikai művét tanulmányozza. Tanulmányai közben ráakadt a *Venizfa* név eredetére.

Veszelszki »*Erdei és mezei gyűjteményének*« (1798) 125. lapján ugyanis a következőt olvashatjuk: »*Carpinus sive ostrya ulmo similis fructu racemoso lupulo simile*. Vasvármegyében a Rába vize berkein kivált a Pápótri és Beledi Körtvélyfák között és egyebütt eleget láttam teremni, ott a föld népe Venitz-féle néven hívja; a hol a Kanászok és egyéb Pásztor gyermekek ostort fonnak a róla lefejtett hosszú ágak héjjából. Szőlőt kötözni való hántséknak igen jó.«

Abból a leírásból a mit Veszelszki az ő *Ostrya*-járól vagyis *Venitz-fájáról* közöl, könnyű beigazolni, hogy Veszelszki az ő

Venicz-fája alatt a *Clematis Vitalba* L.-t értette, a mely utóbbi nevet művében helyes nevén sehol sem említi.

A déleurópai *Ostrya carpinifolia* Scop. cserjéből vagy fácskából szőlőt kötözni való hántséket nem kaphatunk, nincsenek is oly hosszú ágai, a melyeknek héjjából ostort fonnának a kanászok és pásztorok; de nem is terem az a Rába vize berkein. Ott a Rába vize berkein a *Clematis Vitalba*-ból fonták a kanászok és pásztorok az ostort.

Ámde Diószegi és Fazekas »Füvészkönyve (1807)« 519. lapján az *Ostrya W.* magyar génusz neve, mint, szerintök, a magyar nép szájáról eredett »*Venitszfa*«.

Vajjon honnan vették ők ezt a nevet, hol hívta a magyar nép az *Ostryat*, a mely magyarajkú nép lakta területen abban az időben nem termett, *Venitsz-fának*? Sehol! Mert a *Venitszfa* nevet Diószegiék Veszelszki idézett művéből vették át. Hogy onnan vették át erre bizonyították a következők:

Az *Ostrya* magyar neve nincs meg Melius Juhász Péter (1578), sem Beithe István (1584), sem Beithe András (1595), sem Lippai (1753), sem Földi János (1763), sem Benkő (1778), sem Balog (1779), sem Molnár János (1780 és 1783), sem Piller et Mitterpacher (1783), sem Sigerus (1791), sem Mitterpacher (1795) és Gáty István-nak 1795-ből eredő a növények magyar neveivel foglalkozó műveiben. Diószegiék tisztán csak a Veszelszki 1798-ban megjelent művéből vehették ezért az *Ostrya* magyar nevét, de, sajnos, hibásan.

Hibásan azért, mert *Venics* néven már Beithe István »Nomenclator pannonicusa« szerint, a *Clematis*-t értette a pannoniai nép. Diószegi füvészkönyve 321. lapja szerint is a *Clematis Vitalba* L.-nek népies nevét teszi a *Venitsz*, *Venike*. Egyébiránt a szőlő venyigének, mint iszalagnak a fogalmát fejezik ki e hasonló hangzású szavak: *Venitsz*, *Venitszfa*, *Venike*, *Venyéke*.

Mint hogy pedig az *Ostrya* nem iszalag, nem liána; minthogy igaz magyar neve nincsen: ezért nevéül a *Komlófa* elnevezést javaslom. *Komlófa* azért, mert a termő virágzata a *komló*-éhoz hasonló.

Borbás Vincze az »elfelejtett« epithetonra megjegyzi, hogyha kevés botanikusunk közül egy-kettő Veszelszkit használja és figyelemre méltatja, ez kevés számunkhoz képest elegendő százalék, hogy itt sötét elfeledésre ne gondoljunk. Mult ülés-

sünkön Veszelszkit és Csapót Borbás mellékesen már olyan botanikusokul említette, a kiknek munkáit floristikai és nyelvészeti szempontból is figyelemre kell méltatnunk, s Neilreichnek a magyar flóra összeállításakor figyelemre kellett volna méltatnia. Veszelszki kétségtelenül a mult századbeli botanikusok legderekabja, növényei majd a Linné nomenklaturájával vannak jelölve, majd úgy vannak leírva, hogy könnyen felismerhetők. Sok növénynek pontos termőhelyét (Mária makkja, Nagyszál) kijelöli. Vasmegyéből is említ néhány közönségesebb növényt. Stílusán egy kis germanizmus érezhető, de sok népies nevet följegyzett számunkra, a mely túl a Dunán ma is él a nép nyelvében. Veszelszki annyira el nem felejtett magyar botanikus. hogy Borbás a Pallas Lexikonának próbafüzetjében a Schuller-féle (nem a Fuczel-féle) De Barya gombát *Veszelszkiellá*-nak nevezte. Több hasonló előadás volt már szakértekezésünkön, rendesen azzal az eredménnyel, hogy a czímül kitűzött patresünk életrajzát nem ismerjük. Ilyen meddő eredmény helyett óhajtandónak tartja Borbás jövendőre, hogy az előadók a munkának hasznavehető nyelvezetét, floristikai följegyzéseit vagy más botanikai nevezetességeit tüntessék ki röviden és velősen, mert mindnyájan, minden régebbi munkát át nem olvashatunk. Az *Ostrya*-t Borbás már régebben *komlóbukk*-nek nevezte.

3. Istvánffy Gyula »Két eredeti Linné-féle növény a M. N. Múzeum növény-tani osztályának gyűjteményében« czímen tartott előadása folyamán bemutatja Linné két eredeti növényét (*Gorteria spinosa* és *Struthiola glabra*), melyeket Burenstam lovag, svéd királyi teljhatalmú miniszter és rendkívüli követ ajándékozott Haynald Lajos néhai kalocsai érseknek, a kinek gyűjteményével együtt jutottak a múzeum tulajdonába a becses originaliak. Együttal röviden felemlíti az előadó, mi módon került a svéd Linné herbariumának egy része a londoni Linnean-Society birtokába, míg a többi része több más herbariumban őrzetik.

4. Dr. Richter Aladár »A valódi kenyérfa (*Artocarpus communis* Forster, *Artocarpus incisa* L. fil.) anatómiai viszonyairól és a név történetéről« czímen tartott előadást. A párizsi Jardin des Plantes herbariumának egyik kiadatlan kézírata s példánya alapján megjegyzi, hogy az *Artocarpus communis* Forster-nak, — a mely Polynesiának indigena növénye, — egyik változata,

a var. *apyrenocarpa* A. Richt. (fructu apyreno) a Tahiti szigetről származik; a honnan 1793-ban az angolok az Antillákra s Braziliába is átlátták.

Ehető gyümölcsénél fogva ma már a trópusok alatt szélétében elterjedt *Artocarpus communis* Forster-t a leggyakrabban *Artocarpus incisa* L. fil.-nak nevezi a botanikus világ, de hibásan, mert Georg Forster, az oceáni flóra érdemes ismertetője, első irta le az *Artocarpus*-t a Johann Reinhold-dal közösen írt »Characteres Gener. Plantar., quas in itinere ad insulas maris australis collegerunt, descripserunt, delineaverunt« című munkájában még 1775-ben. Tehát az 1781-ben kelt s a Thunberg-féle: *Rademachia incisa* (1776) névből névcseré folytán származott *Artocarpus incisa* L. fil.-nak sem értelme, sem jogosultsága; tekintve azt is, hogy Forster azután még a valódi kenyérfá külön monografiáját is megírta.

Elitélőleg nyilatkozik O. Kuntze-nak a »Revisio Gener. Plantar.«-ban eljárásáról. A Linné Sp. plant. 1753. évének elfogadott időpontján túl (visszafelé) terjedő prioritási kutatásaiban sok helyes megjegyzése mellett sereg-számra kereszteli át a növényeket, a melynek egyik szülőtte a *Saccus communis* O. K.; szerencsétlen, szinonimja az *Artoc. communis*-nak.

Forster érdemeit negligálni nem lehet. Prioritása biztos s az *Artocarpus communis*-ának rehabilitációja a kifejtett okoknál fogva kétséget sem szenvedhet.

Ezek után áttér az eredeti Forster-féle, továbbá a braziliai, a Mauritius szigetről, Jamaica, Jáva, Tahiti és Új-Kaledoniáról származó *Artocarpus communis*-on végzett anatómiai vizsgálatainak eredményére.

A levélszövet histológiai jelleméről kimutatja, hogy az az eddig általa megvizsgált mintegy 25 *Artocarpus*-fajjal szemben igen jellemző. Különösen két anatómiai bélyegével válik ki mint olyan, a melyek külön-külön felette ritkán fordulnak elő az *Artocarpus*-genus egyéb fajain. Az egyik: a szivacs-parenchyma sárgás-söld színű gyanta-tartalmú secret-sejtjei; a másik: az epidermis tölcés-szerűleg bemélyesített pajasképző mirigy-szörei.

Az *Artocarpus integrifolia* L. és az *Artocarpus echinata* Roxb.-val való összehasonlítás után kitűnik egyszersmind, hogy az úgynevezett »anatómiai módszer« gyakran a species értékének a megállapításában is kitűnő szolgálatot tesz.

5. Borbás Vincze bemutatja a

Galanthus nivalis isendochlamydeáját. 1880-ban lelt a zugligeti völgyekben hóvirágot, a melyeknek mind a hat szirma (leple) olyan, a minő a belső szokott tenni. Ugyanezt Társulatunk 1881 április 27. szakülésén bemutatta (Közlöny 1881, 227. l. Tanáregyesületi Közl. 1881, 571. l.). Most ugyanezt a jelenséget vagyis a *Leucojum* felé való hatnyatlatát a Svábhgyén észlelte.

Bemutatta a holdruta sporophylliáját, melyet Holuby József esperes Bosack-völgyében lelt, s a melynek a rendes levél is gyümölcsözővé alakult.

1894 május 9-ikén.

I. Borbás Vincze »*Hieraciumok Alpestris csoportja*« címen tartott előadást. A *Hieraciumok Alpestris* csoportja a *Vulgata* dombi és hegyvidéki csoportnak a havasvidéken a helyettesítője. Geografiai csoportnak is tekinthetjük, mert főképen a Sudentákon meg a Magas-Tátrán terem. Nyeletlen szárlevelein kívül a fészkepikkelyek feketesége tünteti ki s előadó egész sereg példával (Centaurea melanocalathia, Picris Tatrae, Carex atrata stb.) demonstrálja, hogy a havasvidéki fajok hegye-levelain a feketeség mint jellemző geográfiai vonás jelenkezik.

Fries Alpestriai közül azonban a *H. Dinaricum* Fr. nem ebbe a csoportba, hanem a *Sabauda* közé tartozik, a *H. Carpathicum* Bess. pedig Fries munkájában (*Epicrisis Hieraciorum*) téves, és általában kétes növény s vagy *H. Wimmeri*-vel egybevágó vagy a Bélaí Barlangliget vidékéről eredő, Vulgata-beli *Hieraciummal* egyező, melyet előadó előbb a névjegyen *H. cylindrocalathium*-nak nevezett.

A *Hieraciumok Alpestris* csoportja leginkább Čelakovský, Fiek, Sargsky és Schneider flóráiban van ismertetve; az utóbbiak a Magas-Tátrából négy fajt említenek. Ehhez járul a közép-nagyságú fészkekűből a *H. Scherfeldi*, vízszintesen szétálló, hosszú szőreztével a Magas-Tátrából, a *H. subprenanthum* a Velebitről *Hieracium prenanthoides*-féle termettel és bőglandulás virággattal, a *H. multisetum* a Retyezátról *H. Transsilvanicum* termettel, sűrű sertés leveleivel, a nagyobb fészkekű közül a *H. nigritum* var. *criocline* a Sudentokból (Baenitz Herbarium Europaeum 7381) bolyhos szőrű virágfészkekével, a *H. Liptoviense* a Csorbai-tóttól, a levél lemezénél jóval hosszabb levélnyelével, meddő tölombbal.

E *Hieraciumokkal* kapcsolatban bemutatja a *H. rupicolum* Fr. var. *Arpádimum*

eltérését a turóczmegyei (blatniczai) völgyekből, kopasz leveleivel és lekopaszodó virágfészkeivel, továbbá a *H. setigerum*-nak var. *balatonense* eltérését, mely alacsonyabb termetű, hosszúhajú, a virágfészke fűrt- vagy sátor szerű, laza, meglehetősen nagy és fehérlő.

Staub Mórlicz a tőzegtelepek növényein is megfigyelte a fekete színt, péld. *Carex acuta*, *Schoenus nigricans* stbin. Hogy e jelenség ilyen két eltérő fekvésű helyeken fordul elő, feltűnő s érdekes volna magyarázatát találni. Vajon nem a levegő nedvességének hatása-e e jelenség?

Borbás Vincze is észrevette a tőzegnövények, sások, a *Schoenus nigricans*, *Sch. ferrugineus* bractealis részeinek szembe-tűnő feketeségét s ezzel foglalkozik is folyamatosan levő tanulmányában, mely a Balaton-mellék (illetőleg a dunántúli dolomit-hegység) flórájának multját és jelenét tekintve, iparkodni fog földérteni, hogy a magyar síkság tőzomszedságában meg a hazai havasokon mennyi meglepő növénygeografiai analogon (*Draba lasiocarpa*, *Sesleria varia*, *Primula Pannonica*, *Phyteuma orbiculare* stb.) uralkodik. A kérdésnek minden oldalról való megvilágítását azonban a szakértekezésnek további figyelmébe ajánlja.

2. Borbás Vincze »*A Nymphaea thermalis keletkezésének analogonja*« czímen tartott előadást. (Lásd egész terjedelmében Pótf. XXIX—XXX. 146. l.)

Schilberszky Károly a tudomány pozitívítása érdekében nem oszthatja Borbás állítását mindaddig, míg a nilusi növény kérdéses heterophylliája nincs kellőképp megvilágtva; mert azon esetre, ha a *Nymphaea Lotus*, miként több *Nymphaea*-faj, nem heterophyll növény, akkor az egymagában is oly feltűnő bélyegnek lesz tekintendő, mely eltérő morfológiai alkotás következtében hazánk hévízi tündérrózsája lényegesen más genetikai és növényföldrajzi értelmezés alá fog esni. Mindeddig pedig magát a nilusi növényt tökéletes ép állapotban sem élve, sem szárítva nem tanulmányozták, mindössze a kifejlődött fogas levelek és a virágok szolgáltak összehasonlító vizsgálatok alapjául.

Borbás Vincze azt tartja, hogy a heterophyllia leginkább vízi növényeknek alkalmazkodás közben szerzett sajátja, állandó morfológiai és szisztematikai bélyeg nem alkothat, mert változik a termőhely körülményei szerint. Sok vízi növény levele változást szenvedhet és felemás lehet. Borbás a két *Nymphaea* között az aprócska

szőrezenen meg a teljes kopaszúagon kívül (a mely talán egy tövön is megvan) más elkülönítőt nem ismer, legfeljebb mint forma *microtricha* és *leiophylla* alakok említhetők, de geografiailag ezek sincsenek egymástól elkülönítve.

3. Istvánffi Gyula »*A balatoni halivadék táplálékáról*« értekezett. A Balaton moszatflórájának tanulmányozása közben alkalma nyílt előadónak a moszatok és a halak közti vonatkozásokat vizsgálnia. A halak biológiája, főleg a mi a növényekkel való összefüggést illeti, amúgy is nagyon hiányosan ismeretes, s így tisztán ebből a szempontból is kívánatos volt a halak táplálkozásának vizsgálata. A moszatvilágnak különben már a petelerakásban, illetőleg elhelyezésében is jut szerep, s különösen a parti *Cladophorák* keresik fel a peterakó nőstények.

Összefoglalva a halak táplálkozására vonatkozó irodalmat és vizsgálatokat, itt is fölemlítheti, hogy Zacharias arra az eredményre jutott, hogy három tajnak kivételével az édes vízi (Németországban honos) halak állati táplálékkal élnek s a növényi alárendelt szerepet játszik csupán, a mennyiben pedig ilyet is vesznek magukhoz, a planktonból merítik szükségletöket.

A legkisebb halivadék, az 1—2 cm. hosszú fiatal halak bélcatornáját elemezve, azt mindig tömve találta növényi táplálékkal, a melyen az emésztés hatása szembeötöl vala. Zöld szálás (leginkább *Zygnemaceák*), zöld egysejtűek (*Scenedesmus*, *Cosmarium*, *Pandorina* stb.) meg tömérédek kovamoszat, *Bacillariacea* foglaltatik a bélcatornában, apró rákoknak pedig — ellentétben Zachariással — csak nyomaik látni, azt is ritkán.

A halivadék ezt a tömeges növényi táplálékot nemcsak a planktonból veszi, hanem a parti növényzetből is. Legelni jár a fiatal halivadék a parti moszatokra. Igen szépen kitűnik ez a bélcatornában foglalt *Bacillariacea* megtekintéséből. Ezek jobbára helyhez kötött üld alakok voltak, s csak ritkábban látta a planktoni alakokat. A vizsgált halivadék oly tömegben veszi fel a moszattáplálékot, hogy a kipreparált bélcatornából szürke hurka gyanánt lehet kiszorítani a legnagyobbbrészt kovapánczélókból álló tartalmat. A kovamoszatok plazmája és endochromja meg volt emésztve; a héjak üresek.

Az eddigi vizsgálatok szerint a moszatok a halivadék táplálkozásában legnagyobb, szinte kizárólagos szerepet játszanak. A ki-

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.